

SOCIALINĖS ANTROPOLOGIJOS IR ETNOLOGIJOS STUDIJOS

LIETUVOS

9(18)

2009

ETNOLOGIJA

LITHUANIAN ETHNOLOGY

STUDIES IN SOCIAL ANTHROPOLOGY AND ETHNOLOGY

ALTERNATYVI MODERNYBĖ:

TRADICIJA, IDENTITETAS IR DISKURSAS

Sudarytojas VYTIS ČIUBRINSKAS

ALTERNATIVE MODERNITIES:

TRADITION, IDENTITY AND DISCOURSE

Edited by VYTIS ČIUBRINSKAS

LIETUVOS ISTORIJOS INSTITUTAS

LITHUANIAN INSTITUTE OF HISTORY

LI
LEIDVYKLA

VILNIUS 2010

REDAKCINĖ KOLEGIJA

Vytis Čiubrinskas (vyriausiasis redaktorius)
Vytauto Didžiojo universitetas

Auksuolė Čepaitienė
Lietuvos istorijos institutas

Jonathan Friedman
*École des Hautes Études en Sciences Sociales
Kalifornijos universitetas, San Diegas*

Orvar Löfgren
Lundo universitetas

Jonas Mardosa
Vilniaus pedagoginis universitetas

Žilvytis Šaknys
Lietuvos istorijos institutas

REDAKCINĖS KOLEGIJOS
SEKRETORĖ

Danguolė Svidinskaitė
Lietuvos istorijos institutas

Lietuvos etnologija: socialinės antropologijos ir etnologijos studijos – etnologijos ir socialinės/kultūrinės antropologijos mokslo žurnalas, nuo 2001 m. leidžiamas vietoj tęstinio monografijų ir studijų leidinio „Lietuvos etnologija“. Jame spausdinami moksliniai straipsniai, konferencijų pranešimai, knygų recenzijos ir apžvalgos, kurių temos pirmiausia apima Lietuvą ir Vidurio/Rytų Europą. Žurnalas siekia pristatyti mokslo aktualijas ir skatinti teorines bei metodines diskusijas. Tekstai skelbiami lietuvių arba anglų kalba.

Redakcijos adresas:
Lietuvos istorijos institutas
Kražių g. 5
LT-01108 Vilnius

Tel.: + 370 5 262 9410
Faks: + 370 5 261 1433
El. paštas: etnolog@istorija.lt
v.ciubrinskas@smf.vdu.lt

Žurnalas registruotas:
European Reference Index for the Humanities (ERIH)
EBSCO Publishing: Academic Search Complete, Humanities International Complete,
SocINDEX with Full Text
Modern Language Association (MLA) International Bibliography

TURINYS / CONTENTS

<i>Pratarmė (Vytytis Čiubrinskas)</i>	5
<i>Foreword (Vytytis Čiubrinskas)</i>	7

Straipsniai / Articles

Vytytis Čiubrinskas

Įvadas į <i>alternatyvios modernybės</i> studijas. Permažstant socialinę kultūrinę kaitą: tradicija, identitetas ir diskursas	9
Introduction. Alternative Modernities: Tradition, Identity and Discourse.	
Summary	18

Jonathan D. Hill

The Politics of Indigenous Identities in South America, 1989–1998	23
Čiabuvių tapatumų politika Pietų Amerikoje, 1989–1998. Santrauka	52

David Sutton

Between Memory and Modernity: Moral Temporalities in Kalymnos, Greece	55
Tarp atminties ir modernybės: moralinis laiko tėkmės supratimas Graikijos Kalimno saloje. Santrauka	75

Ingo W. Schröder

Against 'Identity': Exploring Alternative Approaches to the Study of the Politics of Local Culture	77
Prieš „tapatybę“: ieškant alternatyvių būdų tyrinėti vietos kultūros politiką. Santrauka	91

Neringa Klumbytė

Post-Socialist Sensations: Nostalgia, the Self, and Alterity in Lithuania	93
Posovietinės jausenos: nostalgija, savastis ir marginalizacija Lietuvoje. Santrauka	114

Aet Annist

Outsourcing Culture: Establishing Heritage Hegemony by Funding Cultural Life in South Eastern Estonia	117
Įsigyjant kultūrą: paveldo hegemonijos sukūrimas finansuojant kultūrinį gyvenimą pietryčių Estijoje. Santrauka	137

Romualdas Apanavičius

Etnologijos studijos Lietuvoje 1927–2005 metais	139
Studies in Ethnology in Lithuania in 1927–2005. Summary	165

Recenzijos ir apžvalgos / Reviews

Rasa Paukštytė-Šaknienė, Vida Savoniakaitė, Žilvytis Šaknys, Irma Šidiškienė. Lietuvos kultūra: Aukštaitijos papročiai. Šaknys Ž. (sud.) (<i>Rasa Račiūnaitė-Paužuolienė</i>)	165
Vytis Čiubrinskas. Socialinės ir kultūrinės antropologijos teorijos (<i>Auksuolė Čepaitienė</i>)	169
Representations on the Margins of Europe: Politics and Identities in the Baltic and South Caucasian States. Darieva T. and Kaschuba W. (eds.) (<i>Ingo W. Schröder</i>)	173
Darius Staliūnas. Savas ar svetimas paveldas? 1863–1864 m. sukilimas kaip lietuvių atminties vieta (<i>Rasa Čepaitienė</i>)	175

Konferencijos / Conferences

10-oji EASA konferencija Slovėnijoje (<i>Auksuolė Čepaitienė, Vytis Čiubrinskas</i>)	179
Konferencija „Etninės kultūros tradicijų tęstinumas ir iššūkiai šiuolaikinėje visuomenėje“ (<i>Andželika Lapinskienė, Kęstutis Meškys</i>)	184

Sukaktys

Lietuviškosios tautotyros profesionalui Jonui Baliui – 100 metų (<i>Vytis Čiubrinskas</i>)	187
Vitaliui Morkūnui – 80 (<i>Žilvytis Šaknys</i>)	189

In Memoriam

Rita Marija Pilkaitė-Butvilienė (<i>Irena Regina Merkienė</i>)	191
--	-----

Konferencijos

10-oji EASA konferencija Slovėnijoje

2008 m. rugpjūčio 26–29 d. Liublianoje, Slovėnijoje, įvyko 10-oji Europos socialinių antropologų asociacijos (EASA) konferencija „Patiriant įvairovę ir sugyvenimą“ (*Experiencing Diversity and Mutuality*). Tai buvo eilinė, kas dveji metai vykstanti EASA konferencija ir kartu jubiliejinė – dešimtoji. Ja pažymėti beveik du šios asociacijos gyvavimo dešimtmečiai. Įspūdingas buvo jos mastas. Keturias dienas trukusioje konferencijoje dalyvavo 1100 dalyvių, kurie skaitė pranešimus, klausėsi ir diskutavo per 120 teminių seminarų. Tai neįtikėtinas skaičius! Iš dalies jis buvo susijęs su Kinijos valdžios sprendimu atidėti tais metais Pekine turėjusį įvykti 16-ąjį Tarptautinį antropologijos ir etnologijos mokslų kongresą, ir dalis antropologų paskutinę minutę apsisprendė atvažiuoti į EASA konferenciją Liublianoje. Tačiau ne tik tai. Antropologų, dalyvaujančių EASA veikloje, skaičius nuolat didėja, ir tai akivaizdu, kai palygini konferencijos dalyvių skaičių Liublianoje su penkiais šimtais dalyvių Krokuvėje 2000 m. ar devyniais šimtais Bristolyje 2006 m.

Europos socialinių antropologų asociacija nuo pat jos įkūrimo 1989 m. pradžioje užsimojo iš naujo įvertinti socialinės antropologijos vietą ir užduotis epochinių politinių, socialinių ir kultūrinių pokyčių kontekste. Galima tik pakartoti antrosios konferencijos „Socialinė antropologija besikeičiančiame pasaulyje“ žodžius, parašytus jos temos apibūdinime: „kai netvarkingumas tampa norma, o chaosas – socialinės tvarkos dalimi, ateina laikas pergalvoti tą vaidmenį, kurį vaidina socialinė antropo-

logija. <...> O toks pergalvojimas – kaip visada būna antropologijoje – yra pagrįstas empiriniais tyrimais.“ Tad EASA konferencijos Europos antropologams tapo vieta diskusijoms, apimančioms įvairias temas, sritis ir strategijas ir atveriančioms naujas erdves bei kūrybingumo patirtis. Šalia svarstymų apie socialinės antropologijos vaidmenį čia atsirado tokios temos kaip moralė, žinojimas, galia, politika, o, svarbiausia, jau keliose konferencijose ir įvairiais aspektais plėtojama tarpusavio sąveikos tema. Ir ši 10-oji konferencija „Patiriant įvairovę ir sugyvenimą“, atrodo, tarsi būtų tęsinys ankstesniųjų, gvildenusių antropologinių kategorijų peržengimo, teorinių, metodologinių ir politinių iššūkių, tiesioginės artimo ir tolumo sąveikos ar Europos vietos pasaulyje klausimus. Kaip rašoma konferencijos kvietime ir santraukų knygoje, paskutinius keletą dešimtmečių įvairovė tapo viena svarbiausių vertybių, pirmiausia Vakarų visuomenėse. Atpažįstama skirtinguose kontekstuose ir lygmenyse kultūrinė ir biologinė įvairovė pradėta garbinti kaip praturtinantis palikimas, bendruomeninė nuosavybė, ateities išteklių šaltinis ar vienybės sąlyga. Tačiau antropologams įvairovė nėra naujas ar iki šiol nepažintas reiškiny – su įvairove jie susiduria nuo pat socialinės (kultūrinės) antropologijos, kaip disciplinos, formavimosi laikų. Konferencijos tikslas buvo pažvelgti į įvairovę kaip į šiandieninį empirinį diskursą ir į tai, kas yra už įvairovės ir gali būti išgyvenama kaip sugyvenimas, gretimumas, bendrumas arba buvimas greta (*mutuality*), – tai, kas jokiū būdu

nesutapatinama su vienove ar vienybe. Beje, ir sąvoka „sugyvenimas“ (*mutuality*) antropologijoje, atrodo, yra nauja. Tai sąvoka, vartojama kaip viena pagrindinių kategorijų visiškai kitoje – ekologinės biologijos – srityje ir lietuviškai kartais verčiama kaip „mutualizmas“, reiškiantis dviejų skirtingų rūšių individų abipusiai naudingą sugyvenimą. Tačiau šioje konferencijoje ji turėta omenyje kalbant ne apie biologinę įvairovę, bet apie socialinę ir kultūrinę įvairovę ir buvimą greta, kuris, matyt, yra kiek kitoks reiškinytis nei tas, kurį antropologai apibūdina vartodami abipusiškumo (*reciprocity*) kategoriją. Tad dėl šių dviejų skirtingų temų – įvairovės ir sugyvenimo – vyko plati ir novatoriška diskusija.

Pagrindinį konferencijos pranešimą perskaitė Philippe'as Descola. Jis išskėlė esminius, atrodytų, antropologams žinamus ir įprastus žmogaus būties įvairiapusisškumo, gamtos ir kultūros dichotomijos klausimus. Bet šiandienos teoriniame ir metodologiniame bei gyvenimo patirties kontekste jie suskamba naujai ir aktualiai. Įvairiai prie šių klausimų buvo grįžta ir plenarinių posėdžių metu: ar tai būtų probleminių jų temų pristatymas, pavyzdžiui, kas yra „buvimas kartu“ (Rajko Muršič, Liublianios universitetas), įvairovės instrumentalumas ir išsivaizdavimas (Miguel Vale de Almeida, Lisabona, ISCTE), nejudrumas kaip naujas iššūkis antropologijai globaliame pasaulyje (Matilde Cordoba, Universidad Complutense de Madrid), ar tai būtų pranešimuose keliami klausimai, tokie kaip kreipinys antruoju asmeniu, kaip įtakingas, jungtį tarp gyvenimo ir antropologijos kuriantis matmuo (Michael Camithers, Durhamo universitetas), pasaulinis pokalbis ir žiniasklaida (Ulf Hannerz, Stokholmo universitetas), komunizmo imanentinis aspektas (David Graeber, Londono universitetas), islamo moterų pasakojimų

vaidmuo šiandieniniuose geopolitiniuose kontekstuose (Saba Mahmood, Kalifornijos universitetas), multikultūralizmo, hibridiškumo ar *mestizo* koncepcijos kaip kultūrinis fundamentalizmas (Verena Stolcke, Barseonos universitetas), UNESCO teikiamos žmonių kultūrinės ir genetinės įvairovės ryšio su liaudiškuoju ir (ar) akademinu supratimu doktrinos (Wiktor Stoczkowski, EHES, Prancūzija), „kultūrinė įvairovė“ kaip globalaus elitinio sluoksnio broliškumo diskursai (Gustavo Lins Ribeiro, Brazilijos universitetas), globalaus mobilumo išsivaizdavimas (Noel B. Salazar, Leuveno universitetas), Viduržemio jūros regionas ir „klajoklių“ bei „sėsliųjų“ socialinio gyvenimo vizijos (Javier Caletria, Lankasterio universitetas), turizmas ir mobilumo bei nejudrumo santykis (Jaume Franquesa, Toronto universitetas), priverstinis perkėlimas, nejudrumas ir gyvenimo projektai (Heike Droftbohm, Albert-Ludwigs universitetas, Freiburgas).

Vienoje iš kvietinių sekcijų *Changing Global Flows of Anthropological Knowledge* (Keičiant globaliuosius antropologinės žinijos srautus) jos rengėjas ir vedantysis Michalis Buchowskis iš Poznanės universiteto (neseniai išrinktas naujuoju EASA prezidentu), sukviėtęs nemažą būrį apie antropologijos disciplinos gaires diskutavusių tyrinėtojų (tarp jų, pavyzdžiui, buvo vienas ryškiausių disciplinos „atstovų“ Europoje), „kietai“ atstovavo Centrinės ir Rytų Europos požiūriams. Jis gynė šioje, neretai tiesiog „Rytų Europa“ vadinamoje Europos dalyje susiklosčiusią tradiciją – savo kraštų (Europos) etnologijos ir folkloristikos, o ne globaliosios antropologijos studijas. Savo pranešime „Intriguojantys santykiai tarp Vakarų antropologijų ir ir posocialistinių etnologijų“ jis pabrėžė hierarchinį „vakariečių“ antropologijos žinijos supratimą, pasaulį padalijantį į centrą, t. y. „Vakarų“, ir į periferiją, t. y. likusį pasaulį.

Aišku, periferija, taip pat ir posocialistinė, vadinamoji „Rytų“ Europos dalis, laikoma pokomunistinės praeities reliktu, kuris domisi tik savo šalių etnologijomis ir tik empiriškai, be to – nacionalistiškai. Toks požiūris yra populiarus tarp tų antropologų, kurie gyvena „Vakaruose“, o atlieka tyrinėjimus pokomunistinės antropologijos srityje Rytų Europoje. Šitaip atsiranda tam tikras kolegų, kurie gyvena „Rytuose“ ir atlieka tyrinėjimus toje pačioje minėtoje pokomunistinės antropologijos srityje, darbų ignoravimas. Pastarieji laikomi metodologiškai atsilikusiais. Anot Buchowskio, „Rytai“ buvo (ne tik yra) ne vien marksistiški. „Rytai“, jo teigimu, nėra viena kategorija, ypač po komunizmo žlugimo, todėl čia turėtų būti itin kruopščiai studijuojami galios ir identiteto santykiai ir žinijos hierarchijos. Kol kas toks bendradarbiavimo trūkumas trukdo posocialistinės antropologijos tyrimų plėtotei ir todėl jie savo efektyvumu nėra nė iš tolo lygintini, pavyzdžiui, su pokolonijinėmis studijomis. Maža to, šitaip kuriamas intelektualinio atsilikimo sindromas.

Tos pačios sekcijos diskutantas Johannesas Fabianas iš Amsterdamo universiteto, atstovaudamas „Vakarams“ ir atsakinėdamas į Buchowskio iššūkį, bandė teisintis tarp „Rytų“ ir „Vakarų“ antropologijų/etnologijų esančiais epistemologiniais skirtumais, jo manymu, būdingais antropologijai ir etnologijai. Pagrindinis skirtumas, anot jo, yra tarp „rinkimo“ (*collecting*), kurį atlieka etnologai, ir kuriamos antropologų etnografijos. „Rinkimas“ suprantamas kaip jau egzistuojančių realijų komplektavimas, o etnografija suprantama kaip pačių antropologų „padaromi“, t. y. sukuriami, dokumentai (kad ir iš vien tik stebėjimų) kaip tekstai. Realijos, kurias „renkame“, pirmiausia yra rinkėjo pagėidaujami „surinkti“ dalykai, o tekstas, t. y. realijų prasmės, kuriamos „rinkoje“,

pavyzdžiui, muziejuje. Tai akivaizdžiausia archeologijoje. Todėl būtina skirti „rinkimą“ nuo dokumentavimo. Jis bandė teigti, kad epistemologiškai abi sritys gali būti lygiavertės, tačiau vienos epistemos gali dominuoti kitų atžvilgiu, pavyzdžiui, Michaelio Foucault *galios* epistema išstumia Maxo Weberio *valdžios* epistemą kaip atgyvenusią.

Įsiterpdamas į diskusiją Vokietijos Maxo Plancko socialinės antropologijos instituto vadovas Chrisas Hannas pabrėžė jau savo pranešime „Kosmopolitinės antropologijos dviguba prigimtis“ (*Towards a Doubly Rooted Cosmopolitan Anthropology*) plėtotą mintį, kad atlikdami tyrinėjimus posocialistinės antropologijos srityje, tiek „vietiniai etnografai“, tiek ir „užsienio socialiniai kultūriniai antropologai“ turi dirbti kartu, t. y. jungtis į bendrus padalinius, o globaliniai (jis vadina juos kosmopolitiniais) požiūriai turi jungtis su vietinėmis mokslo tradicijomis. Neatsitiktinai „kito“ ar „kitoniškumo“ (*alterity*) paradigma arba epistema, taikyta „Rytams“, t. y. posocialistinei Eurazijai, šiandien yra nekorektiška, jei ji vartojama „kultūrine“ prasme. Taip darydami tiesiog kurtume „egzotišką kitą“. „Kitoniškumas“ yra vertinga paradigma, kritikuojanti homogenizuojančias (tarp jų posovietines) ideologijas, kurios dažnai slepia ksenofobišką, rasistišką ar etnocentrišką požiūrį ir rasiškai, etniškai ir kultūriškai „kitus“. Tad antropologijos, kaip pripažinto mokslo, svarbiausia priedermė yra tyrinėti „kitoniškumo“ konstravimo epistemologiją ir plėtoti jo etnografiją.

10-oji EASA konferencija pasižymėjo didele sekcijų ir pranešimų gausa šiandienos pasaulyje itin aktualia migracijos tema. Turbūt solidžiausia buvo sekcija, pavadinta „Buvimas žmogumi yra buvimas migrantu: gvildenant kasdienio gyvenimo atmintį, svajones ir viltis“ (*Being Human Being Migrant: Dealing with Memory, Dreams and*

Hopes in Everyday Life). Jai vadovavo viena žymiausių transnacionalistinės migracijos tyrinėtojų Kopenhagos universiteto antropologė Karen Fog Olwig kartu su kolegėmis iš Skandinavijos. Sekcijos diskutantas buvo kitas žymus migracijos tyrinėtojas, migracinio identiteto specialistas Nigelis Rapportas iš Škotijos Šv. Andriaus universiteto.

Šioje sekcijoje diskusiją sukėlė Elisabetta Zantini iš Notingeno universiteto, nes ji savo pranešime „Svajojant apie „namus“ ir transnacionalinių šeimų tapatybę: kartų požiūriai į „grįžimą“ (*Dreaming of home* and „Belonging“ in *Transnational Families: Generational Views on „Return*“) parodė tyrinėjimų, atliktų Didžiojoje Britanijoje tyrinėjant siciliečių ir Karibų salų gyventojus lyginamuoju požiūriu, rezultata – grįžtamosios migracijos sudėtingumą. Ji sudėtinga ta prasme, kad grįžusieji yra lygiai taip pat nostalgikiškai kaip ir imigrantai. Nostalgikiškus tėvų pasakojimus apie emigraciją perinterpretuoja jų vaikai ir kuria mitus apie buvusią emigracijos vietą ir šitaip pasidaro „tipiškais“ transmigrantais. Tad „grįžimas“ tampa kartais su geografija susijęčiu leitmotyvu.

Komentuodamas šį pranešimą N. Rapportas pabrėžė, kad į „grįžimą“ galima žiūrėti per identiteto prizmę, pastarąjį (*belonging*) suprantant kaip etiketės klavimą, tikėjimą, performansą, taip pat nurodė, kad tėvų nostalgija konstruoja vaikų atskirtį. Pratešdama diskusiją K. Fog Olwig pabrėžė, kad migracijoje itin aiškiai matyti asmens socialinio konstravimo procesas, ypač konstruojant „namus“, kai labai išryškėja, pavyzdžiui, vyriškumas/moteriškumas. Tą patį matome ir iš įvairiausių pareigų ir priedermių sampratų. Viena iš jų yra „prievolė grįžti į tėvynę“. Maruška Svašek iš Queenso universiteto Belfaste, garsi novatoriškos antropologijos srities – emocijų antropologijos – specia-

listė, neseniai apie tai išleidusi knygą, dar pridūrė, kad *nostalgijos* jausmą reiktų matyti šalia kitų ne mažiau svarbių migracijos skatinamų emocijų, pavyzdžiui, *kaltės, pasitikėjimo, meilės*. Ji pabrėžė, kad emocijas reikia tyrinėti labai atsakingai, nepainioti, pavyzdžiui, *meilės* diskurso ir *meilės* jausmo kaip emocijos. Tas pats pasakytina ir apie *nostalgiją* ar bet kurią kitą jausmą, vienaip išreiškiamą performansu ir visai kitaip – per patirtį.

Simpoziume buvo gausu ir sekcijų, apimančių Europos antropologijos, kaip sparčiai besiplėtojančios antropologijos srities, naujausias tyrimų problematikas. Viena jų – „Europa ir Antropologija: naujos temos ir kryptys europeanistiniuose tyrimimuose“ (*Europe and Anthropology: New Themes and Directions in Europeanist Research*) – organizavo Andres Barrera-Gonzalez iš Madrido Complutense universiteto ir Anna Horolets iš Varšuvos socialinių ir humanitarinių mokslų mokyklos. Net trys pranešimai, nors ir netiesiogiai, lieti Lietuvą ir lietuvius.

Ingo Schröderis iš Halės Maxo Plancko socialinės antropologijos instituto ir VDU Socialinės antropologijos centro perskaitė pranešimą „Antropologinis požiūris į hegemoniją katalikiškosios daugumos visuomenėse“ (*An Anthropological Approach to Hegemony in Catholic Majority Societies*), kuriame pabrėžė perspektyvią ir diskutotina mintį, kad Bažnyčia, kuri dominuoja vienos ar kitos visuomenės religijų lauke, galima suvokti kaip itin efektyvią priemonę (ar instituciją) skleidžiant ir palaikant hegemoniją ir elito dominavimo nepripažinimą kaip savaime suprantamo reikalo. Šį požiūrį I. Schröderis taiko tyrinėdamas posocialistinės Lietuvos Bažnyčia kaip socialinę instituciją ir katalikybę kaip individualų *habitus*.

Anna Horolets savo pranešime „Atkuriant europietišumą: lenkų turistai,

viešintys buvusios Sovietų Sąjungos šalyse, – *saviškių ir kitų konstravimas*“ (*Re Creation of Europeanness: Construction of Self and Other by Polish Tourists Visiting Former Soviet Union Countries*) pažymėjo turizmo antropologijos daugiaplaniškumą tyrinėjant Europoje, ypač – kaip keliavimo patirtys konstruoja europietiskumą. Daugiausia dėmesio savo analizėje prelegentė skyrė jaunų lenkų turistų, tarp jų Vilniuje apsilankančių piligrimų, europietiskumo konstravimo patirtims ir kokį vaidmenį čia vaidina „realaus socializmo“ atmintis.

Vytis Čiubrinskas pristatė europietiskumo temą analizuodamas, kaip europietiška kultūrinį paveldą JAV pripažįsta euroamerikiečiai, konkrečiai – lietuvių kilmės imigrantų palikuonys Teksase. Pranešimu „Transnacionalinė migracija, išsireikalaujanti europinio paveldo pripažinimo: ankstyvųjų Rytų Europos imigrantų į Teksasą palikuonių identiteto politika“ (*Reclaiming European Heritages of Transatlantic Migration: Politics of Identity of the Descendants of Early East European Immigrants to Texas*) autorius bandė teigti, kad šiandieniniai lietuvių kilmės teksasiečiai, senųjų, XIX a. viduryje į Teksasą emigravusių Mažosios Lietuvos lietuvininkų palikuonys, savo identiteto politika siekia atgauti savo praeitį, „šaknis“ ir europietišką kultūrinį paveldą gilindamiesi į savo šeimų genealogijas ir į vietinę pietryčių Teksaso krašto istoriją. Tuo jie ne tik išsireikalauja jų etninės istorijos, etninio identiteto pripažinimo, bet ir siekia „perrašyti“ vietinę (Teksaso) multikultūralizmo istoriją įterpdami dar vieną šalia kitų europietiškujų – lietuviško kultūrinio paveldo – sandą.

Konferencijoje reikšmingi buvo ir akademinų praktinių klausimų aptarimai, vykę organizavus du apskritus stalus. Vienas jų – tai pokalbis apie antropolo-

giją Europos tyrimų politikos kontekste, antropologijos plėtrą Europoje, jos tyrimų programas bei infrastuktūrinius darinius. Antrasis – apie antropologijos ryšį su švietimu, kuris apima ir požiūrių bei idėjų įtaką ir ryšį su mokyklose dėstomais dalykais, ir šiandien taip plačiai paplitusį tarpdisciplininį diskursą.

Kaip įprasta antropologijos konferencijose, čia būna skirtas laikas antropologinei vaizdo medžiagai ir filmams peržiūrėti.

EASA konferencijos metu vyko ir atskaitinis šios asociacijos posėdis, įvairių antropologų grupių ir tinklų pasitarimai.

Atskiras renginys buvo skirtas ir Wenner-Gren fondo – pagrindinio amerikietiškojo antropologiją finansuojančio fondo – programos pristatymui.

Konferencijos šeimininkė buvo Liublianos universiteto Etnologijos ir kultūrinės antropologijos katedra. Galbūt todėl ne sykį konferencijos aprašymuose ir kitur buvo minima ne tik antropologija, bet ir etnologija. Konferencija buvo organizuota puikiai. Pagrindiniai renginiai vyko Slovėnijos filharmonijoje, seminarai – universitete, atviri renginiai – miesto aikštėse, atidarymo vakaras – Liublianos pilyje, baigiamieji pietūs – Slovėnijos etnografijos muziejuje.

Konferencijoje dalyvavo ne tik mokslininkai, bet ir antropologinius bei etnologinius leidinius leidžiančios leidyklos tiek iš Slovėnijos, tiek ir iš kitų Europos šalių. Jos atvežė daugybę savo išleistų naujų leidinių susipažinti ir išgityti. Vyko įvairūs leidyklų pristatymai, pasitarimai dėl konkrečių antropologinių žurnalų reikšmės antropologijos bendruomenėje.

Iš tiesų tai buvo didingas įvykis, svarbus Europos antropologijai, bet ne mažiau ir Liublianos universitetui bei Slovėnijos etnologijai ir antropologijai.

Auksuolė Čepaitienė
Vytis Čiubrinskas

Konferencija „Etninės kultūros tradicijų tęstinumas ir iššūkiai šiuolaikinėje visuomenėje“

Dėl masinės komunikacijos ir informacinių bei globalizacijos procesų įtakos vis dažniau išgirstame kalbant apie multikultūrą, kuri sparčiai integruoja įvairių tautų kultūros elementus ir laimėjimus. Įvairių tautų sukurtų kultūros vertybių ir simbolių sklidimas sparčiai besiplėtojančioje komunikacinėje aplinkoje yra šiandieninė mūsų tikrovė.

Naujo integralaus globalinio kultūros tipo ir pliuralistinės vertybių sistemos kūrimas, kai susipina priešybės, susiduria ir konkuruoja skirtingos civilizacijos, neabejotinai kelia nacionalinių kultūrų likimo klausimą, ypač – nedidelių tautų kultūros tapatumo išsaugojimo problemas. Pastarosioms ir buvo skirta Klaipėdos kolegijos Pedagogikos fakulteto Kultūrinės veiklos vadybos katedros 2008 m. kovo 28 d. surengta tarpdisciplininė mokslinė-praktinė konferencija „Etninės kultūros tradicijų tęstinumas ir iššūkiai šiuolaikinėje visuomenėje“.

Joje trisdešimt pranešėjų iš įvairių aukštųjų mokyklų (Vytauto Didžiojo universiteto (VDU), Vilniaus Pedagoginio universiteto (VPU), Klaipėdos universiteto (KU), Lietuvos muzikos ir teatro akademijos (LMTA) ir kt.), mokslo tyrimo institutų (Lietuvos istorijos instituto (LII), Lietuvių literatūros ir tautosakos instituto (LLTI) ir kt.), kultūros centrų ir muziejų (Šiaulių „Aušros“ muziejaus (ŠAM), Nacionalinio M. K. Čiurlionio dailės muziejaus (MKČDM), Lietuvos Jūrų muziejaus (LJM) ir kt.) bei Klaipėdos miesto savivaldybės Socialinio departamento ir Lietuvos Respublikos kultūros ministerijos atstovai skaitė mokslinius pranešimus, skirtus globalizacijos procesų įtakai ir padariniams etninei kultūrai, jos transformacijos formoms ir tendencijoms aptarti.

Sveikindama konferencijos dalyvius, Klaipėdos kolegijos (KLK) dekanė Irena Ivanauskienė pažymėjo, kad mes pasauliui būsime įdomūs tiek, kiek sugebėsime išsaugoti savo tautinį tapatumą, kurio pagrindas ir yra etninė kultūra. Šios kultūros išsaugojimo problemoms globalizacijos kontekste daugiausia dėmesio savo pranešime „Etnokultūra ir globalizacijos iššūkiai“ skyrė Klaipėdos miesto savivaldybės Socialinio departamento direktorė Nijolė Laužikienė.

Kultūros ministerijos Regionų kultūros skyriaus vedėja Irena Seliukaitė plenarinio posėdžio metu daugiausia dėmesio skyrė etninės kultūros veiklos teisinei bazei ir įgyvendinamoms programoms, kurių tikslas – etnokultūros ugdymas švietimo įstaigose, šios veiklos plėtra. Ji pasidžiaugė, kad Lietuva yra viena pirmųjų ES šalių, priėmusių Etninės kultūros įstatymą. Tačiau, kaip rodo nūdienos kultūros situacija, jį įgyvendinant, kyla didelių problemų. Tai ypač akivaizdu švietimo įstaigose, kur ir formuojami etnokultūros pagrindai bei vertybės.

Besikeičiantį visuomenės, ypač politikų ir verslininkų, požiūrį į etnokultūrą savo pranešime aptarė Šiaulių „Aušros“ muziejaus Etnografijos skyriaus vedėja Rūta Stankuvienė. Ji pabrėžė, jog skleidžiant etnokultūrą, ieškant naujų jos išraiškos formų, būtina kultūros darbuotojams gerai išmanyti tos kultūros turinį ir formas.

Po plenarinės sesijos konferencijos dalyviai tęsė darbą sekcijose, skirtose etninei kultūrai ir globalizacijai, tradicinės kultūros raiškos formoms modernioje kultūroje, etninės kultūros renginių ir švenčių organizavimo specifikai. Čia dalyviai galėjo tęsti diskusijas, kilusias po plenarinių pranešimų, bei patikslinti savo požiūrį ir nuostatas

dėl etninės kultūros procesų šiuolaikinėje visuomenėje, pasikeisti idėjomis. Ypač didelio jaunųjų konferencijos dalyvių susidomėjimo sulaukė Romualdo Apanavičiaus (VDU) skaitytas pranešimas „Etninė ir pop muzika – sąsajų klausimas“, kuriame aptartos tų sąsajų ištakos nuo XX a. pradžios, kai JAV muzikoje susiklostė džiazio kryptis. Pranešėjas taip pat nagrinėjo pop muzikos „žvaigždžių“ – Madonos, M. Jacksono, ABBA, *Bony M* ir kt. – fenomenus. Gražina Skabeikytė-Kazlauskienė (VDU) savo pranešime „Petriukas – šiuolaikinių anekdotų triksteris“ daugiausia dėmesio skyrė turbūt populiariausio suaugusiųjų ir vaikų anekdotų herojaus Petriuko ir komiškų pasakojimų apie jį analizei. Aktualiems mūsų visuomenei lietuviybės tapatumo klausimams savo pranešimą skyrė Dalia Senvaitytė (Kauno kolegija/VDU). Kuo mes išsiskiriame, kaip mes vertiname save šiame atsivėrusiame mums pasaulyje – toks buvo pranešimo „Lietuvių požiūris į save ir savo kultūrą“ tikslas, atskleidęs daug pasenusių ir atsiradusių naujų stereotipų apie lietuvių darbštumą, drąsą, pavydo jausmą. Visai kitą dėl jau globalizacijos procesų įtakos atsiradusių mūsų kultūros reiškinių – elektroninio pašto laiškus – konferencijoje nagrinėjo Lietuvių literatūros ir tautosakos instituto mokslo darbuotojas Povilas Krikščiūnas. Neretai tokie laišukai – tai ištisi folkloro kūriniai su pamokomais tekstais, moralizuojantys, kupini aforizmų, sentencijų ir sąmojo.

Lietuvių kultūroje atsiradusiems naujiems tatuiravimo(si) papročiams savo pranešimą skyrė viena konferencijos iniciatorių, Klaipėdos kolegijos Kultūrinės veiklos vadybos katedros vedėja Andželika Lapinskienė. Jos pranešime „Tatuiruotės vaidmuo šiuolaikinėje lietuvių kultūroje“ išsamiai aptartos tatuiruotės istorinės ištakos ir šiuolaikinės transformacijos, kurios dėl masinės kultūros įtakos tapo vyraujančia mada tarp jaunimo. Dovilė

Kulakauskienė (VDU) savo pranešime „Sudvasintų daiktų įvairovė moksleivių gyvenime“ aptarė dar vieną naują etninės kultūros formą – tarp moksleivių plintančius pačių sugalvotus prietarus, kurie neva saugo juos nuo nelaimių. Gilias etninės kultūros puoselėjimo ir pritaikymo muzikoje kūrybines formas atskleidė LMTA dėstytoja Virginija Apanavičienė savo pranešime „Broniaus Kutavičiaus muzika: nuo etninės kultūros ištakų iki postmodernizmo“. Tai akivaizdus pavyzdys, kaip etninė kultūra – jos simbolika, ženklai, muzikos ištakos, etniniai instrumentai – gali padėti kurti globalios kultūros raišką, tapti šių dienų kultūra.

Konkrečioms etninės kultūros reiškiniams, jų sąsajoms su dabartimi buvo skirti daugelis kitų įdomių pranešimų: Rimantas Balsys (KU) nagrinėjo meilės deivės Mildos autentiškumo klausimus, apžvelgė jos garbei minimos meilės dienos šventės ištakas; Sigita Bagužaitė-Talačkienė (KU) atskleidė, kaip šiuolaikinėje visuomenėje perimtos ir pritaikytos kai kurios senosios gintaro vartojimo tradicijos; Vygantas Vareikis (KU/CLK) analizavo žemaičių-žydų santykių raidą; Jonas Mardosa (VPU), ieškodamas verbų naudojimo skirtumų Rytų Lietuvoje ir Vakarų Baltarusijoje, aptarė šiuolaikinius liaudiškojo pamaldumo raiškos bruožus; Žilvytis Šaknys (LII) kultūrinės transmisiijos Punsko apylinkėse pavyzdžiu atskleidė kitokio nei Lietuvoje požiūrio į praeities vertybes teorinius ir praktinius vaizdus. Ypač teoriniu požiūriu svarbi pastaba, kad pasitelkus lietuviškumo simbolius, tradicija gali būti išrandama, modifikuojama ar net perimama.

Konferencijoje nepamiršta ir turtinga liaudies tekstilė. Irena Regina Merkienė (LII) nagrinėjo pirštinių mezgimą, kuris yra ne tik daugelio lietuviškų etnokultūrinių tapatumų sancaupa, etnografinių savitumų išraiška, bet ir viena priemonių skleistis tradiciniam kūrybiškumui šiuolaikinėje

visuomenėje, ypač vaikų ir jaunuolių kultūroje. Inga Nėnienė (MKČ DM) taip pat aptarė tekstilės paveldą, ypač jo pateikimą elektroniniu skaitmeniniu būdu.

Be to, nemažai dėmesio konferencijoje skirta ir etninės kultūros vadybos temai, ypač etninių švenčių ir renginių organizavimui. Rasa Račiūnaitė-Paužuolienė (VDU) aptarė globalizacijos įtaką šiuolaikiniams lietuvių vestuvių papročiams. Akcentuota, kad tradicinių lietuvių vertybių tęstinumas ir perimamumas šiuolaikiniuose vestuvių papročiuose, nors naujos kartos pačios bando praturtinti tradiciją inovatyviomis vestuvių šventimo formomis, yra svarbus šiuolaikinės lietuvių kultūros gyvybingumo ženklas. Aušra Zabielenė (LII) per folklorinių ansamblių dalyvių požiūrį į jų atliekamą repertuarą atskleidė senojo „gryno“ ir sušiuolaikinto folkloro sankirtas; Laimutis Vasilevičius (Panevėžio kolegija), Laurijana Budzinauskaitė (KLK) analizavo vietinės reikšmės kalendorinių švenčių, Dovilė Šimkutė (KLK) – atlaidų organizavimo specifiką. Audronė Čistienė (KLK) perteikė europinę patirtį rašant renginių scenarijus užsienio kalba. Tačiau daugiausia dėmesio skirta Pamaro krašto kultūros paveldui – žvejų švenčių organizavimui. Nika Puteikienė (LJM) ir Algirdas Guzauskas (KLK) savo prane-

šimuose akcentavo, jog šios šventės gali padėti stiprinti muziejų veiklą, pritraukti užsienio turistų, kurti patrauklų ir unikalų Lietuvos įvaizdį pasaulyje. Tam būtinas ne tik renginio organizatorių profesionalumas, bet ir glaudus kultūros darbuotojų, verslininkų, vietos valdžios ir valstybės bendradarbiavimas bei abipusis suinteresuotumas gerinti tokių renginių lygį, vengti komercializacijos ir kičo.

Apibendrinus konferencijoje pateiktas mintis reikia pripažinti, kad globalizacijos procesai gali padėti ir nemažai padeda suvokti autentiškumo svarbą, etninės kultūros reikšmę, puoselėti jos tradicijas. Šios kultūros plėtra vis labiau neišsivaizduojama be kūrybiškumo, įvairovės. Šiandien tradicija suvokiama kaip nuolat besikeičianti ir prie nuolat atsinaujinančios (taigi, kitaip negu XIX ar XX a., nebe tokios stabilios) sociokultūrinės aplinkos daugiau ar mažiau sugebanti prisitaikyti etninės kultūros apraiškų visuma.

Panašaus pobūdžio konferenciją siūlyta surengti ateityje ne tik respublikiniu, bet ir tarptautiniu mastu, o šios konferencijos pranešimus publikuoti atskiru leidiniu, pasirodžiusiu 2009 metų pavasarį.

Konferencijos rengėjai nuoširdžiai dėkoja pagrindiniam rėmėjui – AB TEO LT Klaipėdos regiono skyriui.

*Andželika Lapinskienė,
Kęstutis Meškys*